

MAGDA URBAŃSKA

Problemy rodziny

1. Wstęp

Jednym z głównych elementów rzeszowskiej społeczności są rodziny mieszkające na terenie miasta Rzeszowa. Są one naturalnym środowiskiem rozwoju i dobra wszystkich jej członków, opierają się na wzajemnej pomocy i opiece. Na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego (NSP) przeprowadzonego w 2002 r. oraz 2011 r. można stwierdzić, że rzeszowskie rodziny podlegają licznym przemianom, na które wpływają zarówno czynniki demograficzne, jak i czynniki związane z sytuacją ekonomiczną oraz społeczno-kulturową.

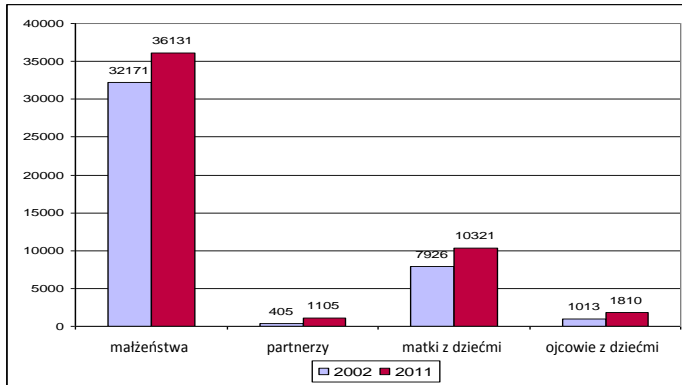
2. Rzeszowska rodzina – analiza stanu i dynamiki

Wyniki NSP z 2011 r. wskazują, że w Rzeszowie mieszkało 49 367 rodzin (w 2002 r. – 41 515 rodzin). Najczęściej były to małżeństwa, stanowiące 73,2% ogółu rzeszowskich rodzin (w 2002 r. – 77,5%), matki z dziećmi – 20,9% (w 2002 r. – 19,1%), ojcowie z dziećmi – 3,7% (w 2002 r. – 2,4%) oraz partnerzy (kohabitanci), stanowiący 2,2% ogółu rzeszowskich rodzin (w 2002 r. – 0,98%)¹.

Wśród małżeństw zdecydowanie przeważają pary z dziećmi, stanowiąc 66% ogółu małżeństw (w 2002 r. – 73,1%). Wśród par tworzących związki partnerskie w 2011 r. 55,1% nie posiadało dzieci, natomiast w 2002 r.

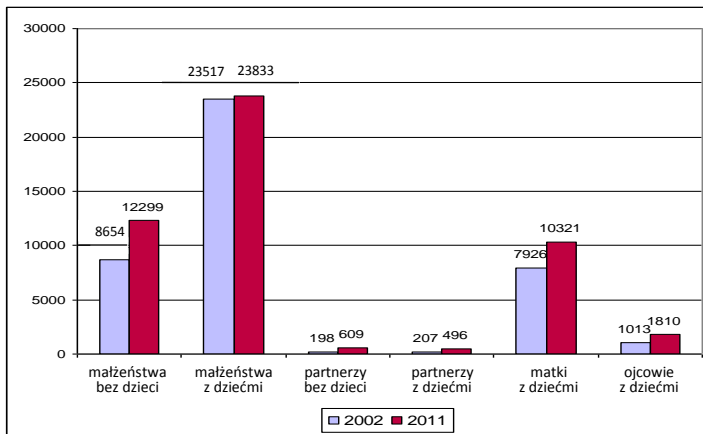
¹ Wyniki NSP 2002 i NSP 2011 dla miasta Rzeszowa wykorzystane w artykule oraz obliczenia własne na podstawie: Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny. Województwo podkarpackie NSP 2002*, Rzeszów 2003, s. 156, 176; Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie podkarpackim. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Rzeszów 2014, s. 122–123.

przeważały pary w związku kohabitacyjnym z dziećmi (51,1%). Rodziny bez dzieci tworzyły małżeństwa starsze, których dzieci już się usamodzielniały, oraz te, które jeszcze nie miały dzieci².

Wykres 1. Rodziny zamieszkałe w Rzeszowie według typów

Źródło: Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny. Województwo podkarpackie NSP 2002*, Rzeszów 2003, s. 156; Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie podkarpackim. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Rzeszów 2014, s. 122

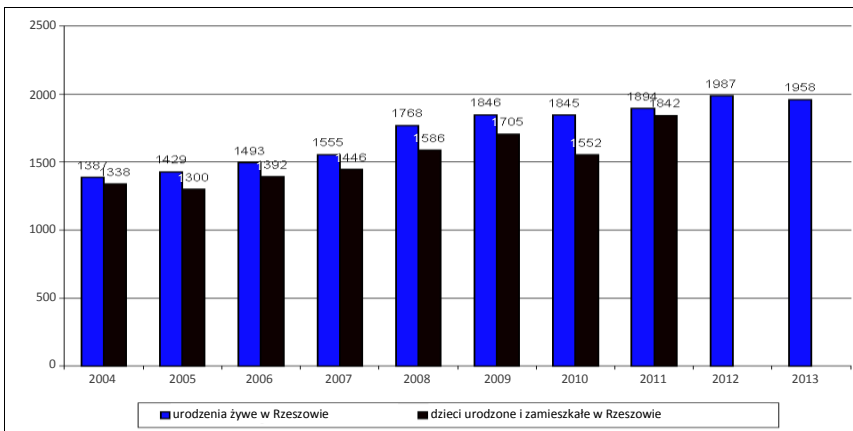
Wykres 2. Rodziny w Rzeszowie według typów i składu rodzinnego

Źródło: Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny. Województwo podkarpackie NSP 2002*, Rzeszów 2003, s. 156; Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie podkarpackim. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Rzeszów 2014, s. 122

² Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie podkarpackim...*, s. 39.

W 2011 r. w rodzinach mieszkających w Rzeszowie było ogółem 57 519 dzieci, wychowujących się w 36 460 rodzinach (w 2002 r. 57 164 dzieci wychowywało się w 32 663 rodzinach). W 2011 r. na utrzymaniu rodziców pozostawało 38 557 dzieci do lat 24 (w 2002 r. – 44 719). 11 843 rzeszowskich rodzin to rodziny bez dzieci do lat 24 na utrzymaniu, stanowiące 32,5% omawianych rodzin (w 2002 r. takich rodzin było 6963, co stanowiło 21,3%). W 2011 r. rodziny z jednym dzieckiem stanowiły 55,9%, z dwójką dzieci – 34,5%, z trójką – 7,8%, z czwórką i więcej – 1,8% rodzin z dziećmi do lat 24 pozostających na utrzymaniu. W 2011 r. przeciętna liczba dzieci do lat 24 na utrzymaniu wynosiła w Rzeszowie 1,57.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) dotyczące urodzeń żywych w Rzeszowie obrazują tendencję wzrostową w liczbie dzieci urodzonych w mieście, jednakże w 2013 r. widoczny był niewielki spadek urodzeń. Wśród rzeszowskich noworodków nieznacznie przeważają chłopcy. Z danych GUS wynika, że matki nowo narodzonych dzieci najczęściej mają 25–34 lata, najmniej matek jest wśród kobiet powyżej 40 lat oraz mających mniej niż 19 lat. W przypadku ojców najczęściej mieli oni 30–34 lata, w dalszej kolejności: 25–29 lat oraz 35–39 lat. Najmniej było młodych ojców do 19. roku życia. W większości dzieci rodziły się w małżeństwach, widoczna jest także utrzymująca się na względnie stałym poziomie liczba urodzeń pozamałżeńskich³.

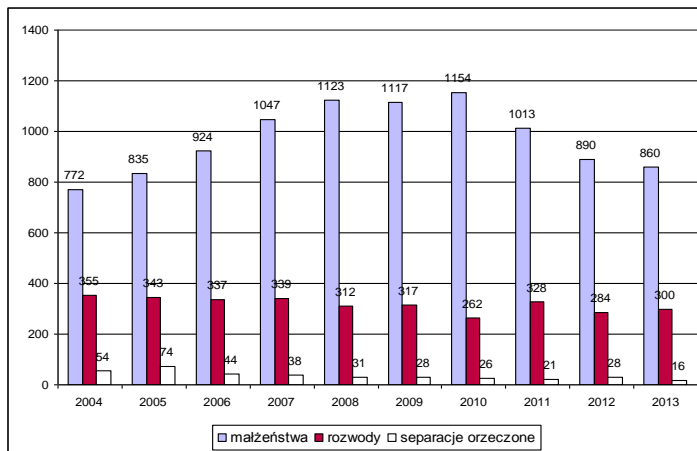

Wykres 3. Liczba urodzeń żywych oraz dzieci urodzonych i zamieszkałych w Rzeszowie w latach 2004–2013

Źródło: Dane statystyczne, <http://www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/dane-statystyczne/rzeszow-w-liczbach> (12.11.2014); Główny Urząd Statystyczny, Baza demografia: Urodzenia miasto Rzeszów, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/CustomSelect.aspx>, data dostępu: 14.11.2014

³ Główny Urząd Statystyczny, Baza demografia: Urodzenia miasto Rzeszów, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/CustomSelect.aspx>, data dostępu: 14.11.2014.

Podstawową instytucją rodziny jest małżeństwo. Po tendencji wzrostowej w liczbie zawieranych małżeństw w latach 2004–2010 od 2011 r. obserwowany jest trend spadkowy. Spada wartość wskaźnika małżeństw zawartych w ciągu roku na 1000 mieszkańców (2004 r. – 5,0; 2008 r. – 6,8; 2011 r. – 5,6; 2013 r. – 4,7)⁴. Z danych GUS wynika, że małżeństwa zawierane w Rzeszowie to najczęściej małżeństwa pierwsze, czyli panien z kawalerami. Znacznie rzadziej małżeństwa zawierają osoby rozwiedzione oraz owdowiałe. Na zawarcie związku małżeńskiego najczęściej decydują się kobiety i mężczyźni w wieku 25–29 lat. Wśród rzeszowskich nowożeńców, zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn, dominują osoby z wykształceniem wyższym i średnim⁵. Rzeszowskie małżeństwa cechują się względnie stałą liczbą rozwodów, jednakże w przeliczeniu na 1000 mieszkańców widoczny jest spadek wartości tego wskaźnika: w 2004 r. – 2,3; w 2008 r. – 1,9; 2011 r. – 1,8; 2013 r. – 1,6⁶. Zmniejsza się także liczba orzeczonych separacji. Oznacza to, że coraz mniejsza liczba rzeszowskich małżeństw decyduje się na rozstanie.

Wykres 4. Liczba małżeństw, rozwodów i separacji orzeczonych w latach 2004–2013

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Baza demografia: Małżeństwa, rozwody, separacje orzeczone miasto Rzeszów, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/CustomSelect.aspx>, data dostępu: 14.11.2014

⁴ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, Portret Terytorialny: Ludność (stan w dniu 31.12), za lata 2004–2013, http://stat.gov.pl/bdl/app/portret.display?pczas=19&p_nts=9&p_tery=2533, data dostępu: 14.11.2014.

⁵ Główny Urząd Statystyczny, Baza demografia: Małżeństwa miasto Rzeszów, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/CustomSelect.aspx>, data dostępu: 14.11.2014.

⁶ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych: Ludność, za lata 2004–2013, http://stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.dims?p_id=73669&p_token=0.9692551306687947, data dostępu: 14.11.2014.

Najczęstszymi powodami rozwodów rzeszowskich małżeństw są: niezgodność charakterów, niedochowanie wierności małżeńskiej, nadużywanie alkoholu, naganny stosunek do członków rodziny, a także, znacznie rzadziej, nieporozumienia na tle finansowym i dłuższa nieobecność. Najczęściej pozew o rozwód wносиła kobieta. W latach 2010–2013 największą grupę wśród rozwodzących się par stanowiły małżeństwa z ponad 20-letnim stażem małżeńskim oraz małżeństwa trwające od 2 do 9 lat. Najmniej rozwodów jest wśród małżeństw ze stażem do 1 roku. Najczęściej rozwód następuje bez orzeczenia o winie⁷. W przypadku separacji powodem rozkładu pożycia małżeńskiego najczęściej są: niezgodność charakterów oraz nadużywanie alkoholu, a także niedochowanie wierności małżeńskiej i naganny stosunek do członków rodziny. Instytucję separacji wykorzystują najczęściej małżeństwa z długim stażem (20 lat i więcej). Najrzadziej z możliwości separacji korzystają pary ze stażem małżeńskim do 4 lat. Najczęściej z wnioskiem o separację występuje żona⁸.

Obserwowane wśród rzeszowskich rodzin modele życia rodzinnego są wynikiem przemian współczesnej rodziny. Na kondycję rodziny wpływają także czynniki związane z sytuacją ekonomiczną regionu i kraju, wykształceniem i aktywnością zawodową, zwłaszcza kobiet, co powoduje opóźnienie wieku zawierania małżeństw, zmniejszenie liczby zawieranych małżeństw, odkładanie na przyszłość decyzji prokreacyjnych oraz osłabienie trwałości małżeństwa. Wzrasta także liczba rodzin niepełnych oraz związków kohabitacyjnych.

3. Realizacja funkcji rodziny

W przekonaniu Polaków szczęście rodzinne jest najważniejszą wartością⁹. To właśnie w rodzinie dostarczane jest jej członkom emocjonalne wsparcie, a także zaspokajana potrzeba miłości¹⁰. W wielości zdań stojących przed rodziną niezmiennie znaczenie przypisywane jest funkcji reprodukcyjnej¹¹, związanej z podtrzymaniem biologicznej ciągłości rodziny i społeczeństwa. Jej rea-

⁷ Tamże.

⁸ Główny Urząd Statystyczny, Baza demografia: Separacje orzeczone miasto Rzeszów za lata 2010–2013, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/CustomSelect.aspx>, data dostępu: 14.11.2014.

⁹ R. Boguszewski, *Rodzina – jej współczesne znaczenie i rozumienie* [w:] M. Grabowska (red.), *Rodzina i jej przemiany*, CBOS, „Opinie i Diagnozy” 26(2013), s. 17.

¹⁰ F. Adamski, *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2002, s. 41, 150–151; T. Szlendak, *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, różnicowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 118.

¹¹ Tamże, s. 116.

lizacja napotyka współcześnie wiele trudności, związanych przede wszystkim z opóźnieniem decyzji o zawarciu związku małżeńskiego oraz urodzeniem pierwszego dziecka. Odchodzenie od tradycyjnych wzorów powoduje, że wzrasta przeciętny wiek zawierania małżeństwa przez kobiety i mężczyzn, opóźnia się wiek kobiet rodzących dziecko oraz zmniejsza się liczba urodzonych dzieci¹². Trend ten widoczny jest także wśród rzeszowskich małżonków i rodzin.

Istotnej zmianie podlega również funkcja socjalizacyjno-opiekuńcza. Mimo iż rodzina nadal jest pierwszym miejscem, gdzie jej członkowie wprowadzani są w życie społeczne i wartości kulturowe, w coraz większym stopniu zadania te delegowane są na wyspecjalizowane instytucje o charakterze opiekuńczo-wychowawczym. W swych oddziaływaniach wychowawczych rodzina może współdziałać z wieloma podmiotami, w tym: z instytucjami umożliwiającymi rodzicom pracę zarobkową poprzez sprawowanie opieki nad dziećmi i młodzieżą (instytucje oświatowo-wychowawcze) oraz wsparcie rodziców w opiece i wychowaniu dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością (placówki kształcenia specjalnego), z instytucjami zmniejszającymi problemy rodzin w sferze bezradności opiekuńczej i w sytuacji sieroctwa (instytucje pomocowe i piecza zastępcza), z instytucjami wspierającymi rodzinę w trudnościach wychowawczych i konfliktach z normami społecznymi i prawnymi (instytucje resocjalizacyjne), a także z instytucjami pomocy społecznej udzielającymi rodzinie wsparcia w sytuacjach kryzysu i trudności ekonomicznych.

Przemiany funkcji opiekuńczej rodziny można powiązać także ze zmianami na rynku pracy. Z uwagi na zwiększającą się aktywność zawodową kobiet, w tym kobiet będących matkami, koniecznością stały się placówki zapewniające opiekę dzieciom, których rodzice pracują zawodowo. Jest to szczególnie istotne w przypadku dzieci najmłodszych (3–5 lat), nieobjętych obowiązkiem szkolnym. W realizacji zadań opiekuńczych wobec dzieci do lat 3, których rodzice pracują zawodowo, rodziny wspomagane są przez żłobki i kluby dziecięce. Ich głównym zadaniem jest zapewnienie opieki w warunkach zbliżonych do domowych, właściwa opieka pielęgnacyjna i edukacyjna oraz zajęcia opiekuńczo-wychowawcze i edukacyjne dostosowane do wieku i rozwoju psychomotorycznego dziecka¹³. Rodzicom będącym

¹² B. Balcerzak-Paradowska, *Rodzina i polityka rodzinna na przełomie wieków. Przemiany, zagrożenia, potrzeba zmian*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2004, s. 37–40; A. Kwak, *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005, s. 60–63; też, *Od i do małżeństwa i rodziny: „czas” rodziny – „czas” jednostki* [w:] A. Kwak, M. Bieńko (red.), *Wielość spojrzeń na małżeństwo i rodzinę*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012, s. 43–44.

¹³ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, DzU 2011, nr 45, poz. 235, art. 10.

mieszkańcami Rzeszowa miasto oferuje 900 miejsc dla dzieci w 7 żłobkach prowadzonych przez gminę oraz 318 miejsc w 13 placówkach prywatnych¹⁴. Dzieciom w wieku 3–5 lat zapewniana jest opieka i nauka przedszkolna. W roku szkolnym 2013/2014 funkcjonowało 41 przedszkoli prowadzonych przez samorząd. W 212 oddziałach objęto opieką 5884 dzieci, zaś 247 dzieci w wieku 3–6 lat uczęszczało do oddziałów przedszkolnych funkcjonujących w 9 szkołach podstawowych¹⁵. W przypadku dzieci objętych obowiązkiem szkolnym zadania opiekuńcze i wychowawcze realizowane są w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, a także m.in. w świetlicach szkolnych, internatach i bursach oraz placówkach wychowania pozaszkolnego¹⁶.

Rodzina i pełnione przez nią funkcje nie pozostają w oderwaniu od sytuacji ekonomicznej kraju i regionu. Ze względu na ubóstwo, w tym związane m.in. z bezrobociem, wiele rodzin nie jest w stanie materialnie zabezpieczyć swojego bytu, zmagając się na różnych etapach życia rodzinnego z trudnościami ekonomicznymi. Powoduje to także trudności w opiece nad dziećmi i innymi członkami rodziny pozostającymi na utrzymaniu, zwłaszcza osobami w starszym wieku. W realizacji tej funkcji rzeszowskie rodziny mogą liczyć na wsparcie wyspecjalizowanych instytucji pomocowych, w tym Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie, a także lokalnych podmiotów pozarządowych i instytucji kościelnych diecezji rzeszowskiej działających na rzecz rodziny.

Warto zwrócić uwagę na wzrastające znaczenie rodzinnej rekreacji¹⁷. Praktycznym wymiarem tej funkcji jest wspólne, rodzinne spędzanie czasu wolnego oraz prorodzinne formy rozrywki i wypoczynku. Miasto Rzeszów sprzyja takim inicjatywom, dofinansowując m.in. imprezy rodzinne organizowane przez osiedlowe instytucje oświatowo-wychowawcze oraz lokalne organizacje pozarządowe. Imprezy takie korzystnie wpływają na wzmacnianie więzi rodzinnych, integrują członków rodziny, a także są okazją do wymiany doświadczeń międzypokoleniowych. W mieście wzrasta ponadto liczba miejsc, w których rodziny mogą aktywnie oraz wspólnie spędzać czas wolny.

¹⁴ Rejestr żłobków i klubów dziecięcych, <http://bip.erzeszow.pl/wydzialy/urzedumia-sta/biuro-ewidencji-dzialalnosci-gospodarczej-i-zezwo-len/rejestry/rejestr-zlobkow-i-klubow-dzieciecyh>, data dostępu: 12.11.2014.

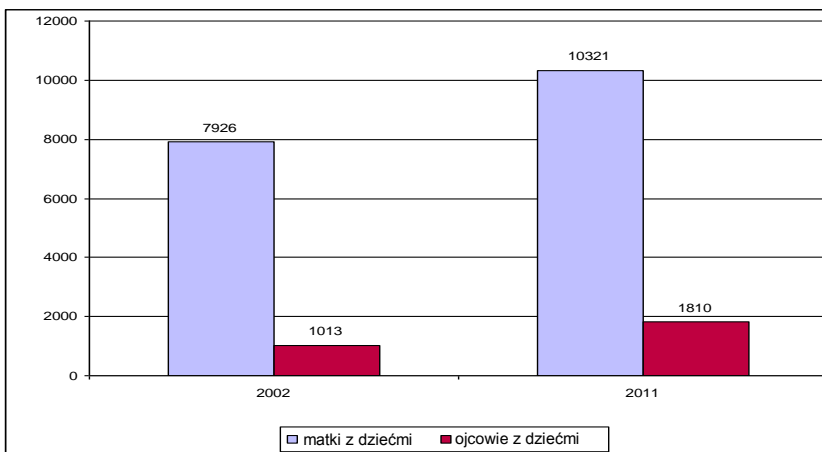
¹⁵ Dane statystyczne, <http://www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/dane-statystyczne/rzeszow-w-liczbach>, data dostępu: 12.11.2014.

¹⁶ B. Krajewska, *Instytucje wsparcia dziecka i rodziny. Zagadnienia podstawowe*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009, s. 15–31.

¹⁷ F. Adamski, *Rodzina...*, s. 149.

4. Samotne rodzicielstwo

Samotne rodzicielstwo to pojęcie obejmujące rodziców, którzy bez pomocy współmałżonka wychowują dzieci. Ich osamotnienie wiąże się z podejmowaniem decyzji życiowych dotyczących członków rodziny i prowadzeniem gospodarstwa domowego oraz wyłączną lub zwiększoną odpowiedzialnością za los dzieci¹⁸. W badaniach NSP rodziny te wyróżniane są jako kategoria rodzin niepełnych, tworzonych przez samotnych rodziców: matkę lub ojca wraz dziećmi. W Rzeszowie w latach 2002–2011 zwiększyła się liczba osób samotnie wychowujących dzieci. W 2002 r. stanowiły one 21,5% ogółu rzeszowskich rodzin, w 2011 r. – 24,6%. Wśród tego typu rodzin dominują matki samotnie wychowujące dzieci (w 2002 r. – 88,7%, w 2011 r. – 85,1% ogółu rodzin niepełnych), znacznie rzadziej są to samotni ojcowie z dziećmi (2002 r. – 11,3%, 2011 r. – 14,9%). Do przyczyn samotnego rodzicielstwa zalicza się rozwód, śmierć współmałżonka i urodzenie dziecka poza małżeństwem. W coraz większym stopniu na samotne macierzyństwo świadomie decydują się także kobiety pozostające poza formalnym związkiem małżeńskim¹⁹.

Wykres 5. Samotni rodzice według typów

Źródło: Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny. Województwo podkarpackie NSP 2002*, Rzeszów 2003, s. 156; Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie podkarpackim. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Rzeszów 2014, s. 122

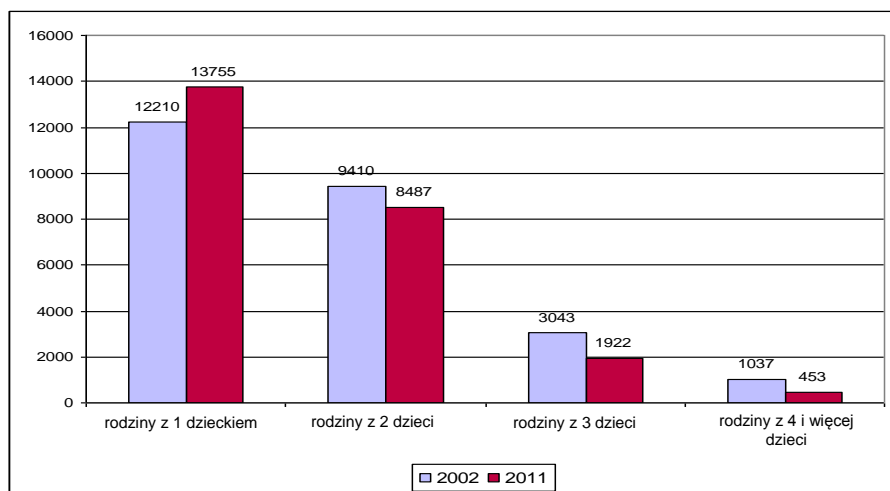
¹⁸ M. Raław, D. Trawkowska, *Samotne rodzicielstwo. Między diagnozą a działaniem*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013, s. 9.

¹⁹ T. Szlendak, *Socjologia rodziny...*, s. 476.

Rzeszów cechuje się względnie stałą liczbą urodzeń pozamażeńskich. Dzieci urodzone przez panny stanowiły w 2010 r. 9,8%, w 2011 r. – 11%, w 2012 r. – 11,2%, w 2013 r. – 10,9% ogółu dzieci urodzonych w poszczególnych latach. W przypadku kobiet rozwiedzionych odsetek ten wynosił w 2010 r. – 2,5%, w 2011 r. – 2,6%, w 2012 r. – 2,3%, w 2013 r. – 2,2%²⁰.

5. Rodziny wielodzietne

W Rzeszowie stosunkowo niewielki odsetek rodzin decyduje się na posiadanie większej liczby dzieci. Rzeszowskie rodziny to przede wszystkim rodziny małodzietne, z jednym lub dwójką dzieci. Przeciętna liczba dzieci do lat 24 na utrzymaniu rodziny wynosiła w 2011 r. 1,57 (w 2002 r. – 1,74). W Rzeszowie za rodzinę wielodzietną uważane są osoby mieszkające pod wspólnym adresem składające się z rodziców lub rodzica oraz trójki lub więcej dzieci²¹.

Wykres 6. Rodziny w Rzeszowie według liczby dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu

Źródło: Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny. Województwo podkarpackie NSP 2002*, Rzeszów 2003, s. 176; Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie podkarpackim. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Rzeszów 2014, s. 123

²⁰ Główny Urząd Statystyczny, Baza demografia: Urodzenia, miasto Rzeszów za lata 2010–2013, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/CustomSelect.aspx>, data dostępu: 14.11.2014.

²¹ Uchwała nr LVI/1068/2013 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 9 lipca 2013 r. w sprawie wprowadzenia na terenie Rzeszowa Programu „Rodzina Wielodzietna 3+; Rodzina zastępcza”.

Według NSP takie rodziny w 2011 r. stanowiły 9,6% rzeszowskich rodzin z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu (w 2002 r. – 15,9%). Rzeszowska definicja rodziny wielodzietnej wskazuje na trójkę dzieci jako dolną granicę wielodzietności, co ma konsekwencje praktyczne, umożliwiające korzystanie z uprawnień dostępnych dla mieszkańców Rzeszowa z większą liczbą dzieci.

Promowaniu modelu rodziny wielodzietnej oraz wsparciu jej potencjału, więzi prorodzinnych i spójności sprzyja rzeszowski Program „Rodzina Wielodzietna 3+; Rodzina zastępcza”, uchwalony przez Radę Miasta Rzeszowa w dniu 9 lipca 2013 r., realizowany od 4 listopada 2013 r. Uprawnia on rzeszowskie rodziny z co najmniej trójką dzieci do 18. roku życia (w przypadku gdy dziecko uczy się lub studiuje do 25. roku życia, w przypadku dzieci niepełnosprawnych pozostających pod opieką rodziców bez ograniczenia wieku) do korzystania ze stałych, tymczasowych lub okazjonalnych zwolnień oferowanych przez jednostki organizacyjne i instytucje kultury zarządzane przez miasto, takie jak: Rzeszowski Dom Kultury, Galeria Fotografii Miasta Rzeszowa, Estrada Rzeszowska, Rzeszowski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Podziemna Trasa Turystyczna „Rzeszowskie Piwnice”, oraz przez podmioty prywatne. Dzięki temu rozwiązaniu rodziny wielodzietne mają szerszy dostęp do dóbr kultury, sportu i rekreacji oraz zakupu dóbr i usług w niższych cenach u partnerów programu. Od 4 listopada 2013 r. do 30 września 2014 r. przystąpiło do programu 1065 rzeszowskich rodzin, karty wydano 5250 członkom rodzin. Samorządowy Program „Rodzina Wielodzietna3+; Rodzina zastępcza” jest zbieżny w celach z rządowym programem dla rodzin wielodzietnych wprowadzonym Uchwałą nr 85 Rady Ministrów z dnia 27 maja 2014 r. Od 16 czerwca 2014 r. do 13 października 2014 r. wnioski o wydanie „Karty Dużej Rodziny” złożyło 340 rodzin. Karty przyznano 269 rodzinom, wydając ich członkom 1397 kart²². Z uprawnień przewidzianych kartą mogą korzystać także rodziny zastępcze.

6. Wokół problemów dziecka

W przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców nad dzieckiem sprawowana jest piecza zastępcza. Zadania te realizowane są przez Zespół ds. Organizacji Pieczy Zastępczej Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie w ramach zadań „Powiatowego Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2012–2014”. W ramach pieczy

²² Informacja Prezydenta Miasta Rzeszowa z 22.10.2014 r., ORA-K-T.1431. 228.2014.

zastępczej zapewnia się: pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka; przygotowanie dziecka do godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia, pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki oraz nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z rodziną i rówieśnikami, aby łagodzić skutki doświadczania straty i separacji oraz w celu zdobywania umiejętności społecznych, a także zaspokojenie potrzeb dzieci, w tym bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych²³.

Pieczna zastępcza może być realizowana w formie rodzinnej przez rodziny zastępcze (spokrewnione, w których opiekę i wychowanie nad dzieckiem przejmują wstępni, np. dziadkowie lub rodzeństwo; niezawodowe – opiekę i wychowanie przejmują osoby niebędące wstępnymi lub rodzeństwem dziecka; zawodowe – pełniące funkcję pogotowia rodzinnego oraz specjalistyczną) i rodzinne domy dziecka oraz w formie instytucjonalnej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Rodzinna piecza zastępcza jest okresową formą opieki nad dzieckiem, którego rodzice zostali pozbawieni praw rodzicielskich lub zostały one ograniczone. Zapewnienie dziecku takiej formy opieki następuje na podstawie orzeczenia sądu.

Z danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie wynika, że w latach 2009–2011 w Rzeszowie funkcjonowały rodziny zastępcze spokrewnione i niespokrewnione: w 2009 r. – 116, w 2010 r. – 124, w 2011 r. – 123²⁴. Nie powstały w tym czasie rodziny zastępcze niespokrewnione zawodowe wielodzietne i specjalistyczne. Dominującą grupę rodzin zastępczych stanowili dziadkowie, w dalszej kolejności krewni w linii bocznej, rodzeństwo, osoby niespokrewnione oraz dalsi krewni. W przeważającej większości w rodzinach zastępczych było umieszczone jedno dziecko²⁵.

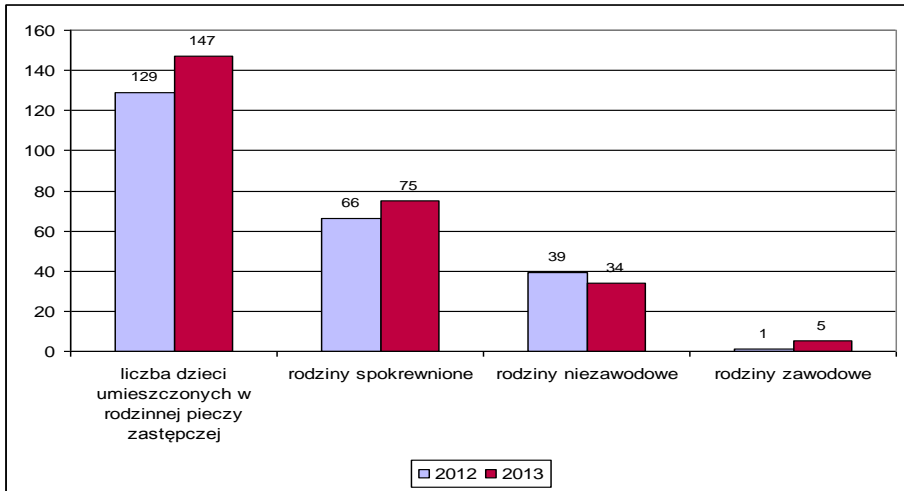
W stosunku do lat poprzednich w 2012 r. i 2013 r. zmniejszyła się łączna liczba rodzin zastępczych. W większości przypadków rodzinę zastępczą tworzą osoby spokrewnione z dzieckiem. W przypadku rodzin zawodowych w 2013 r. ich liczba zwiększyła się do pięciu, w tym jedna rodzina pełni funkcję pogotowia rodzinnego, jedna jest rodziną specjalistyczną²⁶.

²³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, DzU 2011 nr 149, poz. 887, art. 33.

²⁴ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2012–2014*, Rzeszów 2012, s. 9.

²⁵ Tamże, s. 9–10.

²⁶ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2013 rok*, Rzeszów 2014, s. 10.

Wykres 7. Rodziny zastępcze według rodzajów

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2012 rok*, Rzeszów 2013, s. 9; Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2013 rok*, Rzeszów 2014, s. 10

W 2012 r. do najczęstszych powodów umieszczania dzieci w rodzinach zastępczych należały: osierocenie, porzucenie, niepełnosprawność lub długotrwała choroba rodziców, wyjazd rodziców za granicę, przebywanie opiekunów w zakładzie karnym, dysfunkcjonalność rodziny biologicznej związana z alkoholizmem i narkomanią²⁷. W 2013 r. jako przyczyny umieszczania dzieci w rodzinach zastępczych na terenie Rzeszowa wskazano: uzależnienie rodziców, chorobę rodzica, śmierć opiekuna, pólsieroctwo oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych²⁸.

W instytucjonalnej pieczy zastępczej umieszczane są dzieci, których rodzice częściowo lub całkowicie zostali pozbawieni opieki rodzicielskiej oraz w sytuacji braku możliwości umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej. Instytucjonalną pieczę zastępczą stanowią: placówki opiekuńczo-wychowawcze typu: socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego i rodzinnego; regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne²⁹.

²⁷ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2012 rok*, Rzeszów 2013, s. 10.

²⁸ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2013 rok...*, s. 11.

²⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny..., art. 93.

Umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej powinno nastąpić po wyczerpaniu wszystkich możliwości udzielenia pomocy w rodzinie biologicznej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej. Pobyt dziecka w placówce powinien być zatem pobytem czasowym. Placówki przeznaczone są dla dzieci powyżej 10. roku życia wymagających szczególnej opieki lub mających trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie. Dzieci poniżej 10. roku życia nie powinny być umieszczane w placówkach, dopuszcza się to tylko w wyjątkowych przypadkach. Mimo pierwszeństwa zapewniania dzieciom rodzinnych form opieki zastępczej odsetek dzieci umieszczanych w rzeszowskich placówkach jest nadal bardzo wysoki³⁰.

W Rzeszowie funkcjonują trzy rodzaje placówek opiekuńczo-wychowawczych. Należą do nich:

– Pogotowie Opiekuńcze w Rzeszowie, utworzone w 1977 r. Jest to placówka typu interwencyjnego, zapewniająca doraźną opiekę i wychowanie dzieciom i młodzieży w wieku 3–18 lat znajdującym się w sytuacji kryzysowej i wymagającym doraźnej opieki. Opieka ta zapewniana jest do czasu powrotu do rodziny biologicznej, umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub instytucjonalnej. Pogotowie przeznaczone jest dla 30 wychowanków. Najczęstszymi powodami orzeczenia o umieszczeniu dziecka w Pogotowiu Opiekuńczym są: brak należytej opieki spowodowanej niewydolnością wychowawczą rodziców, trudne warunki bytowe związane z bezrobociem rodziców i ubóstwem, alkoholizm, nielezione choroby psychiczne, przemoc wobec dziecka oraz jego porzucenie³¹. Widoczna jest tendencja spadkowa w liczbie wychowanków przebywających w Pogotowiu w ciągu roku (2008 r. – 116, 2009 r. – 98, 2010 r. – 86, 2011 – 93, 2012 r. – 59, 2013 r. – 65 dzieci)³².

– Zespół Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych – Dom dla Dzieci i Młodzieży „Mieszko”, funkcjonujący od 1974 r. Jest to placówka typu socjalizacyjnego, zapewniająca dzieciom całodobową opiekę i wychowanie. Z dniem 1 stycznia 2014 r. Zespół został przekształcony w Dom dla Dzieci „Mieszko” i Dom dla Dzieci „Dobrawa”. Placówka łączy działania socjalizacyjne, specjalistyczno-terapeutyczne oraz usamodzielniające skierowane na dziecko i rodzinę. Domy przeznaczone są łącznie dla 44 wychowanków powyżej 10.

³⁰ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres od 2013-01-01 do 2013-06-30 oraz 2013-07-01 do 2013-12-31*.

³¹ Powiatowy Program..., s. 15.

³² Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych dla miasta Rzeszów: Opieka nad dziećmi i młodzieżą, http://stat.gov.pl/bdl/app/miejsc_w.display?p_id=7250&ptoken=0.5864384004041789, data dostępu: 13.11.2014.

roku życia³³. Poniżej tego wieku jest to możliwe tylko w wyjątkowych sytuacjach, gdy przemawia za tym stan zdrowia lub dotyczy rodzeństwa. Pod opieką placówki znalazło się w ciągu roku: w 2009 r. – 82, w 2010 r. – 38, w 2011 r. – 28, w 2012 r. – 94, w 2013 r. – 75 dzieci³⁴.

– Rodzinny Dom Dziecka w Rzeszowie to placówka typu rodzinnego zapewniająca całodobową opiekę i wychowanie dzieciom w warunkach zbliżonych do domu rodzinnego. Na mocy Uchwały Rady Miasta Rzeszowa z dnia 20 października 2013 r. 6 listopada 2013 r. placówka ta została zlikwidowana. W latach 2008–2012 w Rodzinnym Domu Dziecka przebywał w ciągu roku od 3 do 5 wychowanków³⁵.

Po opuszczeniu rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej pełnoletni wychowankowie mogą korzystać z różnych form pomocy związanych z kontynuowaniem nauki i zagospodarowaniem, a także uzyskaniem odpowiednich warunków mieszkaniowych i zatrudnienia. Osoby opuszczające pieczę zastępczą na terenie Rzeszowa najczęściej otrzymywały pomoc na kontynuowanie nauki, świadczenia w innych zakresach dotyczyły jednostkowych przypadków. Nie świadczone pomocy w zakresie uzyskania zatrudnienia³⁶. Do dyspozycji osób opuszczających pieczę zastępczą przewidziano także dwa mieszkania chronione, pozostające w dyspozycji Ośrodka Poradnictwa Specjalistycznego i Interwencji Kryzysowej w Rzeszowie.

7. Wsparcie rodziny

Rodziny z terenu Rzeszowa mogą ubiegać się o różnego rodzaju pomoc i wsparcie³⁷, które realizowane jest w oparciu o „Gminny Program Wspierania Rodziny dla Miasta Rzeszowa na lata 2013–2015”, kontynuujący zadania przewidziane w „Programie Budowania Lokalnego Systemu Opieki nad Dzieckiem i Rodziną w Mieście Rzeszów na lata 2009–2015”. Instytucją powołaną do realizacji zadań pomocowych dla mieszkańców i rodzin z terenu miasta Rzeszowa jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. Pomoc dla

³³ *Działalność*, <http://dommieszko.republika.pl/startowa/Dzialalnosc/dzialalnosc.htm>, data dostępu: 11.11.2014.

³⁴ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych...

³⁵ Tamże.

³⁶ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat...*

³⁷ Zob. B. Szluz, *Wokół pojęcia pomocy i wsparcia społecznego* [w:] Z. Frączek, B. Szluz (red.), *Koncepcje pomocy człowiekowi w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2006, s. 123–131.

osób i rodzin w trudnej sytuacji życiowej wiąże się z korzystaniem ze świadczeń społecznych. W 2012 r. pomocą dla osób i rodzin w trudnej sytuacji życiowej objętych zostało 4,08% mieszkańców Rzeszowa, którzy sami nie radzili sobie z problemami życiowymi i wymagali wsparcia, nie będąc w stanie zaspokoić swoich potrzeb życiowych. Pomocy udzielono 3547 rodzinom, w których łączna liczba osób wynosiła 7444³⁸. Do najczęstszych przesłanek pomocy należały: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała choroba i niepełnosprawność oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. Najrzadziej pomocy udzielano ze względu na problemy z uzależnieniem od narkotyków, w sytuacji zdarzeń losowych i sieroctwa³⁹. Działania na rzecz rodzin prowadzone są także w formie m.in. pracy socjalnej i corocznie obejmują coraz większą liczbę rzeszowskich rodzin: w 2010 r. – 3209, w 2011 r. – 4862, w 2012 r. – 5300, w 2013 r. – 5544⁴⁰.

Zgodnie z Ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r. rodziny z terenu Rzeszowa przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych mogą liczyć na wsparcie mające na celu przywrócenie zdolności do pełnienia tych funkcji. Do takich rodzin wprowadza się asystenta rodziny, którego zadaniem jest m.in. opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną, udzielanie pomocy w poprawie sytuacji życiowej, w rozwiązywaniu problemów socjalnych, psychologicznych i wychowawczych, wspieranie aktywności społecznej rodzin i dzieci oraz podejmowanie działań interwencyjnych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin⁴¹. W Rzeszowie zadania te realizowane są przez powołany 1 maja 2012 r. Zespół ds. Asysty Rodzinnej Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie. W 2012 r. w Rzeszowie pracowało 5 asystentów rodziny, w 2013 r. – 3⁴². Wsparciem asystenta w największym stopniu objęte były rodziny mieszkające z dziećmi na terenie miasta oraz rodzice biologiczni dzieci umieszczonych w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej. W 2012 r. zaproponowano współpracę 131 rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, z czego 23 rodziny podpisały zgodę na aktywną współ-

³⁸ *Gminny Program Wspierania Rodziny dla Miasta Rzeszowa na lata 2013–2015*, s. 7.

³⁹ Tamże, s. 8–9.

⁴⁰ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie, *Ocena zasobów pomocy społecznej w województwie podkarpackim 2013 r.*, Rzeszów 2014, s. 51.

⁴¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny..., art. 15.

⁴² Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2012 rok...*, s. 5; Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2013 rok...*, s. 5.

pracę. W 2013 r. pod bezpośrednim wpływem pracy asystenta znalazło się 225 osób z 42 rodzin objętych wsparciem⁴³. Do problemów, które pojawiają się w rodzinach, z którymi pracuje asystent rodziny, należą: małe umiejętności opiekuńczo-wychowawcze, brak pracy, niezaradność życiowa, molestowanie seksualne, konflikty z prawem, problemy zdrowotne i emocjonalne, niepełnosprawność, uzależnienia, niski poziom umiejętności załatwiania spraw urzędowych, brak wiary w możliwość poprawy, niskie poczucie sprawczości i własnej kompetencji oraz zerwane więzi rodzinne⁴⁴. Rodzinom tym udzielano interdyscyplinarnego wsparcia, poradnictwa specjalistycznego: prawnego, psychologicznego, psychiatrycznego, pedagogicznego, ponadto objęto je terapią, pomocą finansową i rzeczową. Asystenci ściśle współpracowali z pracownikami socjalnymi, koordynatorami pieczy zastępczej, pracownikami placówek opiekuńczo-wychowawczych, pedagogami i wychowawcami klas oraz innymi służbami i instytucjami⁴⁵.

Rodzinom doświadczającym przemocy domowej udzielane jest wsparcie w ramach „Miejskiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2012–2015”. W ramach zapobiegania skutkom przemocy domowej działania prowadzi Miejski Zespół Interdyscyplinarny oraz grupy robocze powoływane do zindywidualizowanej pracy z rodzinami doświadczającymi przemocy. Prowadzone są ponadto zajęcia profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania przemocy oraz programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy, a także świadczona jest pomoc psychologiczna dla osób doświadczających przemocy w rodzinie⁴⁶. Działania pomocowe związane z tym obszarem wsparcia rodziny realizuje m.in. Ośrodek Poradnictwa Specjalistycznego i Interwencji Kryzysowej w Rzeszowie (OPSIK). Do jego zadań należy zapewnienie pomocy psychologicznej, pedagogicznej i socjalnej oraz schronienia osobom, które z powodu przemocy stosowanej przez członka rodziny nie mogą przebywać

⁴³ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2012 rok...*, s. 12; Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2013 rok...*, s. 13.

⁴⁴ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2012 rok...*, s. 12; Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2013 rok...*, s. 13–14.

⁴⁵ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie, *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2013 rok...*, s. 17–18.

⁴⁶ *Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2012–2015*, s. 11.

w domu. Do dyspozycji pozostają pokoje mieszkalne, łącznie dla 21 osób, w których można przebywać do 3 miesięcy. Dla mieszkańców Rzeszowa OPSIK świadczy nieodpłatne porady prawne w sprawach rodzinnych oraz sprawach karnych dotyczących przemocy w rodzinie⁴⁷. W 2013 r. poradnictwem specjalistycznym objęto 1097 rodzin, 25 osób korzystało ze schronienia dla ofiar przemocy, z problemem przemocy w rodzinie zgłosiło się 295 rodzin⁴⁸.

8. Wnioski

Dokonujące się współcześnie przemiany w sferze ekonomicznej oraz społeczno-kulturowej znajdują swoje odbicie w rodzinie i jej codziennym funkcjonowaniu. Widoczne stają się nowe tendencje wpływające na decyzje małżeńskie i prokreacyjne. W Rzeszowie zauważalne staje się opóźnienie wieku zawierania małżeństw wśród kobiet i mężczyzn, a także zmniejszanie się liczby zawieranych związków małżeńskich. Zwiększa się liczba rodzin niepełnych tworzonych przez rodziców samotnie wychowujących dzieci oraz liczba związków kohabitacyjnych, w których pozostają osoby niebędące formalnym małżeństwem. Cechą rzeszowskich rodzin jest względna trwałość małżeństwa, przejawiająca się spadkiem wskaźnika rozwodów oraz separacji, a także, mimo spadku w ostatnim roku, tendencja wzrostowa w liczbie rodzących się w mieście dzieci. Rzeszowskie rodziny to rodziny małodzietne, najczęściej z jednym lub dwójką dzieci. Tylko nieliczne rodziny decydują się na posiadanie trójki lub większej liczby dzieci. Tendencja ta obserwowana jest także w całym kraju.

Na terenie miasta Rzeszowa wsparcie dla dziecka i rodziny realizowane jest przez powołane do tego celu instytucje pomocowe, zwłaszcza przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. Istotnym uzupełnieniem w tym zakresie jest także działalność lokalnych organizacji pozarządowych oraz instytucji kościelnych diecezji rzeszowskiej. Pozwala to na szersze objęcie pomocą oraz wsparciem dzieci i rodzin znajdujących się w kryzysie. Szansą dla dzieci, którym rodzice nie potrafią zapewnić opieki, jest piecza zastępcza. W Rzeszowie nie jest to popularna forma rodzicielstwa zastępczego, zwłaszcza w formie niespokrewnionej i zawodowej. Skutkuje to umieszcza-

⁴⁷ Ośrodek Poradnictwa Specjalistycznego i Interwencji Kryzysowej MOPS, <http://mops.rzeszow.pl/index.php/o-orodku?layout=edit&id=88>, data dostępu: 4.11.2014.

⁴⁸ Świadczenia z zakresu pomocy społecznej należne za okres od stycznia 2013 r. do grudnia 2013 r., <http://www.rzeszow.pl/miasto-rzeszow/dane-statystyczne/pomoc-spoeczna>, data dostępu: 15.09.2014.

niem dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, choć miesięczny koszt pobytu tam jest niezwykle wysoki⁴⁹. Korzystniejszym rozwiązaniem wydają się działania nakierowane w pierwszej kolejności na pracę z rodziną biologiczną zapobiegające umieszczeniu dziecka w placówce pieczy zastępczej oraz działania propagujące ideę rodzicielstwa zastępczego, w tym zawodowego. Zindywidualizowaną formą pomocy rodzinie jest też wsparcie jej w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych poprzez pracę asystenta rodziny. Zasadne wydaje się zatem rozwijanie i wspieranie tej formy pogłębionej pracy socjalnej z rodziną.

Pomoc i wsparcie uzależnione są od fazy życia rodzinnego poszczególnych rodzin. Na każdym z etapów rodzina potrzebuje odmiennych form wsparcia, co może być także traktowane jako tworzenie korzystnego klimatu do podejmowania decyzji o rozwoju rodziny. W pierwszej kolejności jest to związane ze stworzeniem systemu opieki nad najmłodszymi dziećmi, których rodzice są aktywni zawodowo. Niezwykle przydatne mogą stać się ogólnodostępne żłobki, kluby dziecięce oraz przedszkola tworzone przez samorząd, w dużym stopniu umożliwiające rodzicom godzenie obowiązków rodzinnych i zawodowych. Zasadne wydaje się także zwrócenie uwagi na konieczność wsparcia rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym oraz osobą starszą lub chorą wymagającą opieki. Przydatne w tym względzie mogą okazać się placówki zapewniające opiekę dzienną oraz świadczące usługi opiekuńcze w domach. W celu zapobiegania kryzysom rodziny oraz wsparcia rodzin w sytuacjach trudnych konieczne wydaje się usprawnienie aktualnie działającego systemu pomocy, obejmującego działania profilaktyczne i wczesną interwencję. Zasadne wydaje się organizowanie i promowanie przedsięwzięć mających na celu podnoszenie kompetencji wychowawczych i opiekuńczych rodziców, w tym rodziców adopcyjnych i zastępczych, w postaci różnego rodzaju warsztatów, grup wsparcia i samopomocy, a także rozwój sieci poradnictwa rodzinnego i mediacji rodzinnych. Działania te powinny być w większym stopniu powiązane z kampanią informacyjną i edukacyjną w lokalnych mediach. Tak rozumiana integracja działań i inicjatyw podejmowanych na rzecz rodziny może przyczynić się do poprawy funkcjonowania rzeszowskich rodzin oraz stworzyć przychylny klimat dla ich rozwoju.

⁴⁹ Średni miesięczny koszt pobytu w placówkach pieczy zastępczej wynosi: w Pogotowiu Opiekuńczym – 8381,80 zł, Domu dla Dzieci „Mieszko” – 5793,60 zł, Rodzinnym Domu Dziecka – 3289,40 zł. *Institutionalna piecza zastępcza*, <http://bip.erzeszow.pl/jednostki-organizacyjne/miejski-osrodek-pomocy-spolesznej/formy-pomocy/pomoc-institutionalna-pomoc-dziecku-i-rodzynie>, data dostępu: 10.11.2014.

Problems faced by families

Abstract

One of the main components of the community of Rzeszów are families living in the major city of the province of Podkarpacie. This paper attempts to make an analysis of the condition of families living in Rzeszow, their specific features and dynamics of changes. Special attention is paid to single parents and large families. As regards problems of a child, the paper discusses possibility of taking care and upbringing of children living under foster family and institutional custody. An analysis of the support provided to a family focused on helping a family facing problems to fulfil its caretaking and upbringing function and on providing support to a family facing crisis and in the midst of difficult life situations. Conclusions show areas whose development could contribute to satisfying the needs of the families of Rzeszów better and to improve their functioning in local community.

Keywords: family of Rzeszow, Child Care, family support in Rzeszow